

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tecaj IX.

O sredo 22. kozoperska (sredojesna) 1851.

List 43.

Narodska pesmica iz Liburnie.

(Zapisana kakor čujena.)

Zibala je Ane

Paula detića,

Zibala ga je

Devet let.

Leto deseto

Mitu pitala:

»Ča češ ti, Ane,

Za mito tvoje?

Ja ću ti dati

Vale Paulove«.

»Vole ja imam«.

Volara nimam«.

»Ja ću ti dati

Konje Paulove«.

»Konje ja imam,

Konjara nimam«.

»Ja ću ti dati

Brode Paulove«.

»Brode ja imam

Brobara nimam«.

»Ja ću ti dati

Paulovo polje«.

»Polje ja imam

Paulića nimam«.

»Ja ću ti dati

Grade Paulove«.

»Grade ja imam

Paulića nimam«.

»Evo ti, Ane,

Paulića moga!»

»Hvala vam vela

Majko Paulova!«

Natanjčin poduk,

da tudi živina soli potrebuje, — da se živini soli dajati dobro splača, — in napeljevanje, koliko, kdaj in kako naj se ji sol daje.

Sol je človeku, pa tudi živini potrebna. To je resnica, zoper katero se ne da nič družiga nasprot reči, kakor to, da ne more vsak kmet živini soli dajati, ker si je revež še večkrat sam sebi kupiti ni v stanu. »Ker nič ni, je tudi cesar pravico zgubil«, je star pregovor, kteriga tudi mi nismo pozabili, ko smo rekli: da je sol človeku pa tudi živini potrebna.

Ako tedaj sol za živino priporočamo, jo priporočamo tistim kmetovavcam, ki so v stanu si saj nekoliko soli za svojo živino kupiti, posebno živo pa jo svetujemo tistim, ki so dobri, premožni kmetje.

Preden pa se dalje v to reč vrinemo, hočemo svojim bravcam pred vsim nekaj povedati, kar jih bo prepričalo, da naše besede niso prazne in da sol ni potrata, zmišljena le po tako imenovanih »učenihi« ljudih, kateri si vse sorte reči zmišljujejo, brez da bi zares dobre bile.

Vsakdo vé, da naš, pa tudi želodec živine nista suh meh, v kteriga bi se spravljalo to, kar se povzije, kakor v suho shrambo — ampak želodec je prava ku-

hinja, večji ali manjši, kakor je živina, — poglavitni kuharji v njem pa so soki, ki se v želodcu in čevih napravljajo in tudi po slinah v želodec pridejo. Že zdavnej so hotli umni možje zvediti: iz koga tisti imenitni soki obstojé — in najdlji so: da eden nar imenitniših sokov med njimi, ki se želodčini sok imenuje, ima veliko solne kisline (soli) v sebi.

Solna kislina ali sol je tedaj obstojni del želodčniga soka, katero natora sama v želodcu naše domače živine kakor nas samih kuha. Vzemimo želodčnimu soku solno kislino, in želodec ne bo mogel več prav kuhati, — povziti živež bo obležal neprebavljen v želodcu in čevih, živina bo na mnoge viže hirati začela, ker se ne bo mogla dobra tečna kri v živini narejati, ktera se le dela iz dobro prekuhane piče v želodcu in čevih.

Če tedaj živini soli damo, ji dajemo to, kar ji natora sama daje kot nar potrebniši pomoček za prekuhanje povžite piče.

Kolikrat vidimo živino slabo in klaverno s kermožljivimi očmi, s šetinasto dlako, brez moči; jed se ji upira! Naj bo taka živina za molzo, ali za pitanje ali za vprego namenjena, nikjer ne bo dobro storila.

Poišimo pa vzroke, zakaj da je živina taka, bomo našli — če ni kakošna posebna bolezen v nji — da ji ali klaje manjka, ali da je klaja slaba, spridena, ali da je po slabim vremenu in napačnim gleštanju hirati začela.

Pa kako temu pomagati? Kmetovavec si ne more vselej dobre klaje omisliti, če je slabo pridelal, — tudi vremenu ne more gospodariti, da bi ne bilo mokrotno itd. V tacih okoljšinah ni družiga gotoviga pomočka zoper vse to, kakor sol.

Že natora sama naganja živino, da slano zidovje rada liže, da včasih clo scavnico sërka in vse pohotno požrè, kar je kolčikanj slaniga okusa, zato ker silno poželjenje soli v sebi občuti in si prizadeva, temu poželjenju na vsako vižo zadostiti, zato se ji tudi scavnica ne gnjusi, če je le slana.

Dajmo taki živini potrebne soli, in kmalo bomo vidili, kako bo od dné do dné boljši, — koliko raji bo začela tudi po slabi klaji segati, koliko bolji jo bo sedaj preuhala, ker ji bo sol pomanjkanje slaniga želodčniga soka nadomestovala. In ker bo raji jedla in tudi bolje prebavljala, se bo kmalo v vsim zboljšala, da jo boš od poprejšne komaj poznal. Vse to bo storila sol, če, kakor smo že poprej rekli, ni kakošna bolezen v nji.

Sol si moremo v tacih okoljšinah ravno tako misliti, kakor priprego. Eno samo preslabo živinče ti ne more vozá čez klanec spraviti, mu pa priprežeš še eno v pomoč, bo pa šel. Ravno taka je s soljó, ki pride prepričlimu ali preslabimu želodčnimu soku v pomoč — v priprego.

Sol je tedaj prava namestnica želodčniga soka, ki spodbode vse tiste dele, ki pri kuhanju povžite

klaje pripomorejo. Kdor tega ne verjame, naj poštopa en kos mesa ravno zakljane živine s soljo, bo vidil kako se bo kerčiti začelo; kuharce to dobro véjo, kterim se ravno osoljena riba večkrat z rok zmuzne.

Povžita sol napravi tedaj več slin, več želodčniga in čevniga soka, pa tudi več žolca — tedaj pomnoži vse tiste soke, ki so kuharji povžite jedi. Ali še veliko delj seže moč soli, tako da se naredi potem veliko boljši kri, iz dobre kervi več in boljši mesó, mast, loj, obilniši molza itd., dlaka in volna postane gladka, živina je vesela in močna, da ji ne škodje vsaka reč. Vse to stori sol!

Dalje tudi skušnja uči, da sadeži in živinske stvari se dajo v solni vodi delj časa gnjilíne obvarovati, — da osoljeno suho mesó je mečji in ložej prebavljivo, — da kisló zelje, kislá repa tudi po soli svojo dobroto dobiva. Kar sol zunaj trupla dela, dela tudi v trupu.

Iz vsiga tedaj vidimo, kolikšno dobroto nam je Bog s soljó podelil, in kako kratkovidni so tisti, ki še dvomijo: ali je sol zares dobra in potrebna živini.

Drugo pot bomo pa povedali: kako, kdaj itd. naj se sol živini daje *).

(Konec sledi.)

Dva opomína kmetovavcam.

1. Dragi kmetovavci, ki ste imeli priložnost kaj divjiga kostanja nabirati, ali ste storili, kar smo vam v 26. do 35. lista Novíc svetovali? Žal bi nam bilo, ako bi bile besede Novíc o tem glas vpijočiga v pušavi!

2. Sadne drevesa so nam podarile spet letos na več krajih obilen pridelk. Kmalojim bo poslednjeliste odpadlo ter bojo zaspale v prihodnjo rodovitnost. Poleti in o jeseni so one za nas delale, — delajmo, ko one počivajo, mi za-nje. Naj nam bo sadjoreja zlo zlo pri sercu! Stori mo tedaj o pozni jeseni, kar nam g. Pircov „vertnar“ po dobrih skušnjah priporoča: 1) preglejmo drevje dobro, da bomo gosencno zalego zatertli, naj bo v zavitim suhim perju ali pod staro skorjo ali kjer koli bodi; 2) okopajmo okolj dreves zemljo, da tistih gosenc zalego večidel pokončamo, ktere se v zemlji godé; 3) pobelimo vse odrasene drevesa z apnam, ktero bo vso gosencno zalego po deblu na enkrat končalo in metulje odvernilo, da v apneno drevó nikoli ne bojo zalege delali. Apno pokonča tudi mah in pomladi na čudno vižo drevesno kožo. Ni ga boljšiga pomočka, kakor je apno; brez velicih stroškov in z velikim pridam se dajo drevesa, ko so popolnoma listje zgubile, pobeliti; spomladanski dežji speró pobélo, in mah in vse boš po tem lože odpravil. — Kmetovavci! nikar ne zanemarite tega dela kmalo po vsih Svetih.

Nova gasivnica.

Dobre in pripravne gasivnice (Feuerspritzen) so pri ognju velika dobrota. Navadne gasivnice pa, ki veliko opravijo, so večidel drage, in potrebujejo večidel močne priprege.

Nek umen mož na Dunaji, A. Eichen po imenu, ki stanuje v predmestju Wieden, Favoritenstrasse Nr. 294, je znašel gasivnico, na ktero je cesarski privilegij dobil. Ker je g. Eichen svojo gasivnico vpríčo veliciga zbora Dunajske kmetijske družbe poskusiti dal in jo je tudi ta popolnoma poterdil, zamoremo verjeti, da je Eichenova gasivnica resničniga priporočila vredna, in zato jo hočemo nekoliko popisati.

Imenovana gasivnica je na vozičku z 2 kolesama, da jo zamore en sam človek brez konj lahko peljati — velika dobrota, ker ni treba ob ognju še le konj čakati in večkrat pomoči zamuditi.

4 ali 6 mož jo suče, ki zamorejo neprenehoma vodo 50 čevljev visoko brizgljati s pomočjo mehov pa clo na višavo 80 čevljev. O eni minuti brizglja tri vedre vode in pol. Opravi tedaj to, kar navadne gasivnice opravijo, ki 400 gold. in še več veljajo.

Ker tedaj Eichenova gasivnica le 240 gold. veljá, ji pride tedaj razun gori imenovanih dobrot tudi niska cena v hvalo.

Če pomislimo, da je po deželi veliko županij (so-sesk), ki clo nobene gasivnice nimajo ali jih ima več skupej le eno, ker si zavolj dragôte vsaka županija svoje gasivnice kupiti ne more, — in če vémo, da je na deželi zavolj nižjih pohíštev zadosti, če gasivnica na 50 čevljev visoko brizglja (šprica), nam bo očitno, da je ta nova gasivnica prav prav pripravna vsim županijem, večim kmetovavcam in vsim fabrikam, ki nimajo previsocih poslopij.

Za deželo se pa zamore ta gasivnica še prav posebno zato priporočiti, ker je ni treba popravl-jati, in dobra ostane, če tudi delj časa stoji.

To priporočilo sklenejo Dunajske kmetijske Novíce s tem, da pravijo: „Prav veseli bi bili, ako bi večkrat priložnost imeli, svojim bravcam tako dobro orodje priporočiti, kakor je ta gasivnica“.

Novičar iz slovanskih krajev.

Xp. Iz Celja. (Konec porotne sodbe zoper Ano Aleksander.) Po govoru g. postavnega zastopnika se oglasi zatožene zagovornik, g. dr. Forregger. Pred vsim réče, da je g. državni pravdnik s tolikšno prepričljivo krepostjo neveljavnost vsega tega pretresal, česar se je zatožena zavolj zavdanja Wurcelna natolevala, da njemu le malo ostane še pridjati. Začel je po tem svoj skoraj pesniško vstrojeni govor takóle: „Dekle o polnim cvetju mladosti, — izrejena v srečnih okolnostih, ki so ravno tako delječ od vertoglavne stopnje blišče visokosti in ošabnega bogastva, kakor od omamljive stiske žalostne revšine; — srečna tedaj v vsem, kar srečo domačinstva, mir in spravo družine stori — je pripeljana pred poroto, zatožena dvomora, dopernešenega nad svojima lastnima rednikama, nje nar večima dobrotnikama na zemlji, ktera sta, brez da bi bila po kervi k temu zavezana bila, nježno stvarico v cvetečo dekle odgojila, jo redila s polno ljubeznijo svojega serca, varvola s skerbjo veselega upa, le v nji in za njo živela“. Po tem uvodu je začel posamesne sumljíce z njemu lastno bistroumnostjo vničevati. Posebno je tega opomnil, da zatoženka ni nikakoršnega dostojnega vzroka imela, tako grozovito hudodelstvo dopernesti, ker plamen perve nar gorečniši ljubezni, v kteri še človek morišča pozabi, je v sercu zatoženke že zdavnej vgasnil. — Dalje razloži, da v tem, da je po strupu iskala in ga tudi kupila, ni nič krivega iskati, marveč je še dokaz njene nedolžnosti, ker je očitno, brez da bi bila skrivala, zdravnike za predpis mišice prosila, in tudi očitno v lekarnici le polovico predpisaniga arsenika kupila, — saj bi bila scer v hudobnem namenu lahko skrivé od vsacega konjskega hlapca in popotnega prodajaca mišice dobila. — Konec svojega govora še pristavi: da že jasno obličje zatoženke je znamenje njene nedolžnosti, ker ni mogoče, da bi zamogla natora tako goljufati, da bi nepokojna vést po tacem hudodelstvu trupla in duše ne pokončala, — po dveletnem terpljenju v ječi ni vsahnilo cvetje njene mladosti, in dušne težave o preiskavi niso očesu vzele svíta mirne zavesti. Le dobri vesti je tudi kamen mehka blazína, in tamota ječe ji je hiša mirú“. „Po vsem

*) Na prošnjo nekiga pametniga kmeta: naj bi koristnost soli pri živinoreji enkrat prav »iz fundamenta« pretresli, smo spisali ta sostavek. Vred.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Mr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

O sredo 29. kozoperska (sredojesna) 1851.

List 44.

Pomočki zoper krompirjevo boleznin.

Vsim kmetovavcam v priporočilo.

Brez pomude oznanimo kmetovavcam Kleinholtove skušnje, ki jih je g. Pupis, predsednik vertnarske družbe Ainskiga kotára na Francoskim na znanje dal, da naj bi jih tudi oni poskusili, ker so zares skušnje vredne, zaslediti natoro te bolezni, in zvesti pomočke zoper njo, da, če bi se saditev krompirja za en čas popolnoma ne opustila, bi se vunder le tam sadil, kjer je zemlja in lega kraja za-nj pripravna.

Kleinholtove skušnje so pa tele:

1) Krompir ravno tiste sorte in ravno tistiga pridelka je sadil deloma v hramu (kevdru), deloma pa v peharju, kteriga je obesil pod stropam v hramu; do nobeniga ni mogel vunanji zrak (ljuft). Iz uniga je dozorel popolnoma zdrav krompir, — iz tega pa je bilo le malo zdraviga.

2) Dalje je vsadil Kleinholt potem krompir iste sorte, ktera je bila gnjilina nar bolj podveržena na dva kraja pod milim nebam na njivo. En kraj je pokril s šipami (glazi, Fenstern), kakor vertnarji v vertih z nekterimi sadeži ravnajo, da ni mogel vunanji zrak do njega, — ta krompir je bil popolnoma zdrav; — drugi kraj, kteri ni bil z ničesar pokrit, je rodil popolnoma gnjiliga. Od uniga s šipami pokritiga so le tiste stebila černe postale, ki niso bile pokrite s šipami.

3) Poslednjič je sadil krompir ene sorte v piskre; nektare izmed njih je pustil pod milim nebam; druge pa je postavil vsaki dan od šestih zvečer do šestih zjutraj pod streho. Krompir po noči pod streho devanih piskrov je bil zdrav, — vedno na zraku pušenih pa je bil bolán.

Iz teh skušnj sodi imenovani g. Pupis tole:

Vunanji podnebni zrak je vzrok bolezni, zato ker je v hramu in pod glažam vsajeni krompir zdrav bil. Ker se tudi tisti krompir, ki se je ponoči pod streho spravil, zdrav ostal, pravi g. Pupis, da je večerni, ponočni in zjutrajni zrak nar škodljivši.

Imenovane skušnje so napotile g. Kleinholta še k drugi skušnji, ktera mu to reč po njegovih mislih do gotoviga spriča. Porezal je namreč krompirjeve (perje) enimu delu tistiga krompirja, ki ga je na prosti njivi vsadil, 10. augusta (veliciga serpana). 10. kimovca skopani krompir je bil čisto zdrav; — drugi del, kjer ni krompirjevca porezal, je vsahnilo perje in steblo, in pridelani krompir je bil gnjil.

Te skušnje so se poterdile na več krajih. Krompir, kterimu je bilo perje berž porezano, ko so se perve černe lise pokazale, je bil gnjiline obvarovan.

Iz tega se smé soditi: da podnebni zrak nar poprej v pirju krompirja to belezin začne, ki se po tem

stebila loti in po steblu do podzemljic (do krompirja) razširi, ktero razširjenje se vbrani, ako se vunanje krompirjevo zeliše odreže, kakor se rak pri ljudéh ali živini vbrani, da dalje ne seže, če se rakovi deli ob pravim času odrežejo.

Da je tedaj vzrok bolezni v zraku (ljuftu), ne pa v zemlji in tudi ne v gnoju, poterdijo imenovane skušnje, ktere tudi pričajo, da se ta boleznin ponoči dela.

Nje začetek je pa le med 1. velicim serpanam noter do 8. kimovca. Od tod (8. kimovca) je ostal vès krompir zdrav. Zavoljo tega je vès zgodni in pa o jeseni sajeni krompir, ki je pred 1. velicim serpanam dozorel, zdrav ostal*).

Ta pòzni prikazek krompirjeve bolezni nam tedaj kaže, da je mogoče, se jivbrani, če se zgodni krompir sadi.

Ako bi se gnjilina 6 ali 8 tednov pred začela, bi nič družiga ne kazalo, kakor krompir popolnoma opustiti.

Če se tedaj kmetovavec ene ali druge viže poprime, svoj krompir gnjiline obvarovati, bo, čeravno z nekoliko večjim delam in manjšim pridelkam, si vunder ta dobrotljivi sad prihranil, dokler ta kuga ne jenja sama po sebi, kakor vse druge kuge.

Natanjčín poduk,

da tudi živina soli potrebuje, — da se živini soli dajati dobro splača, — in napeljevanje, koliko, kdaj in kako naj se ji sol daje.

(Konec.)

Ko smo dokazali veliko moč solí za rejo in zdravje živine, grémo na dalje o ti reči.

Pervo vprašanje: Kdo naj daje živini solí? Odgovor: Vsakdo, kteri hoče biti dober gospodár, — zakaj živini dana sol je kapital, ki verže dobre činže, in nikdar v zgubo ne gré. Sol, če tudi z gnojem iz živine pride, povikša rodovitno moč gnoja, ker je po skušnjah znano in poterjeno, da je sol že sama po sebi dober gnoj.

Drugo vprašanje: Kakošna sol naj se daje živini? Odgovor: Vsaka sol; naj bo čista morska, kuhana, kamnitna, ali takó imenovana živinska sol, zmešana z encianam, pelínam, ogljem, je dobra, da je le sol in ni okusu živine zoperna.

Tretje vprašanje: Kteri živini naj se daje sol? Odgovor: Nar bolj potrebujejo solí tiste plemena, ktere prežvekjejo, namreč goveda, ovce in koze. Ta živina ima 4 prostorne želodce, ona povžije veliko več klaje grobe in težji prebavljive, kakor druga živina; zato potrebuje večí pomoči v želodcu za prebavo povžite piče. — Dobro tekne sol tudi konjem in pre-

*) Naj poskusijo, dokler je še lepo vreme, naši kmetovavci zdaj o jeseni nekoliko krompirja saditi. Vred.

šičem, — konjem, zlasti takim, ki le samo frišno klajo ali senó, otavo ali detelje dobivajo, — prešičem pa, ki se pitajo. — Po spólu potrebujejo bolj soli krave, ovce, koze in voli, kakor biki, ovnji in kozli, — mlada živina, ki še za rast več klaje potrebuje in ki je glistam bolj podveržena, je potrebuje bolj, kot stareji, — molzna in pitavna živina bolj kakor vprežna. — Dalje potrebuje soli taka živina, ki se skozi celo leto v hlevu derží, ali ktera hodi na močirno pašo, kjer ločje in bičje rase, ali na pašnike, na katerih vročina vso travo zaduší, ali ktera več slame kakor sená povžije. Taki živini pa, ki se pase več del leta na planinah po dobri, sladki, dišči, tečni travi, kjer vživa čisti zrak in čisto vodo in tedaj njeni želodec že vse dobiva, česar za lahko prebavo klaje in za dobro kri potrebuje, ni treba clo nič soli, ali le takrat, če v hleve pridši se ji slabeji poklada.

Četerto vprašanje: Kdaj naj se daje živini soli? Odgovor: Takrat je je posebno potrebna, kadar pride iz frišne klaje na suho, in proti koncu zime, ko je že boljši klaja pošla, — kadar se ji spridena, mokro domu spravljena, zatuhla klaja poklada, — kadar se živina pita, da veliko klaje o kratkim času povžiti mora. Tudi o taci letinah, ko trava na spašnikih zavolj vročine naglo vsahne in vode zmanjka, da je živina po tem prisiljena, slabe močirne zeliše žreti in mlako piti, da si glad in žejo potolaži. Pa tudi posebno takrat potrebuje živina soli, ko se je kakošne kuge bati; sol, ki pomaga klajo dobro prekuhati, stori živino močno, da se natora lože bolezní brani.

Péto vprašanje: Kako naj se sol daje živini? Odgovor: Sol se daje živini na 3 viže. Ali se ji postavi v velicah koscih v jasli ali natla, da jo liže, — ali se zdrobljena sol potrese na klajo (rezanco, pomije itd.), — ali se poprej v vodi raztopí, in se s tako osoljeno vodo zelena, suha ali poparjena klaja poškropí. — Sol za lizati je le za tako živino (govejo), ki ima bolj oster in terd jezik, — taka sol je tudi dražji, in ima to napako, da se ne more določiti, koliko naj je na enkrat políže. Voliko boljši je tedaj gotovo mero soli v vodi raztopiti, ali še bolji je, jo razdrobiti in ž njo klajo potresti.

Šesto vprašanje: Koliko soli naj se daje živini? Odgovor: Kakor človek za pol funta mesa dvakrat toliko soli potrebuje, kakor za eno četertinko funta, ravno tako tudi živina toliko več soli potrebuje, kolikor več klaje povžije. Skušnje sploh učé, da je za 10 funtov klaje 1 lot soli potreba. Ker tedaj eno govedo ali en konj srednje sorte, ali pa 10 ovác ali 5 prešičev na en dan 20 funtov njim primerne klaje dobiti morajo, potrebuje tedaj eno tako govedo, en tak konj, ali 10 ovác ali 5 prešičev skupej vsak dan nar manj dva lota soli, — za celo leto po tem takim skupej 20 funtov. — Ako pa hočemo od živine več dobička imeti in ji dajemo vsake sorte klaje na dan 30 funtov, ji moramo tudi vsak dan 3 lote soli dati. Če pa živino pitamo, da dobí vsak dan 60 funtov klaje, se ji mora tudi 6 lotov soli na dan dajati.

Kadar pa živini sol dajemo, moramo skrbeti, da tudi dovelj piti dobiva. Kriva misel je, da po soli živini voda škodje, ali da sol po vodi moč zgubi. Že natora sama nam očitno kaže, da je po soli in po osoljenih jedilih pijača potrebna, zato nas in živino žeja. Treba je tedaj, da se živini po dani soli ali po osoljeni klaji vselej piti da.

Nadjamo se, da bo iz tega poduka vsakdo koristnost in potrebo zapopadel, svoji živini soli dajati, ker smé verjeti, da tisti goldinar, ki ga bo za živinsko sol eno leto dal, mu bo deseterni dobiček na mleku, mesu, loju, špehu, volni ali na večí moči živine vergel — zraven tega pa bo tudi živino marsiktere

bolezní obvaroval, ktere ozdravljanje, če tudi ne pogine, dostikrat desetkrat večí stroške gospodarju prizadene.

Le takrat, kadar živino huda driska dère, naj odjenja gospodar za tisti čas s soljó, da se želodec in čeva še bolj ne zdražijo.

Kdor noče vsaki dan soli svoji živini dajati, naj jo daje saj vsaki drugi dan v nekoliko obilnišmeri, kakor smo jo poprej za en dan postavili po obilnih skušnjah, znanih iz vsih dežel svetá, kjer živino redijo, in ktere je tudi Dunajska kmetijska družba kmetovavcam priporočila.

Novičar iz slovanskih krajev.

Xp. Iz Pristave pri Lutomeri. 17. in 18. sept. je stal pred porotno sodbo v Celji Grega Prenk, 46 let star, iz Dôba na Krajskim domá, zatožen hudodelstva ropá. O poprejšnih letih se je klatil po Pohorskim gojzdu kot dervarski hlapec, plavičar in kot kontrabantar in že takrat je bil pod imenom „Krajski Tone“ kot sila nevaren človek celi okolici znan, da se ga je vse balo. V letu 1842 ga je vojna sodija zavolj pobegnjenja, goljufije, tatvine in javne posilsti na 5 let h kopaškemu delu v terdnjavo Pizighettone obsodila; zavolj pomanjkanja dokazov poskušnega ropá in roparskega uboja pa je bil oprostén. Po zapisu njegovega zadržanja je, dokler je vojak bil, 16,000 šib po herbtu dobil. Perve dni majnika 1849 se v strah vsim pritêpe Prenk spet v Velki Graben, kjer je poprej razsajal; 7. maja roparsko napade Mico Hafnerjevo v soseski Ivanova Gora poleg Št. Lorenca, takole: Maria Hafner, neomožena dékla, gre 6 majnika 1849 k žegnanju k sveti Marii v pušavi. Domú gredé jo sreča človek divjega obraza; družba, ki je ž njo šla, ji réče, da je to tisti nevarni Krajski Tone. Ker je že več mescov v drugem stanu bila, si ni upala naprej, ter ostane v bližnji kajži čez noč. Drugo jutro se poda spet na pot. Trudna se vsede na cesti konec nekega gojzdiča in položí jerbasčik poleg sebe, v kterim je nektère reči seboj imela. Kar prikorači nek velik človek od zad do nje, se vsede k nji, in jo zagradi z besedami „boš fest puba imela“ za ramo — bil je Krajski Tone! O strahu se mu hoče odmakniti; ali on jo popade za kikljo rekoč: „stoj! dones ne boš naprej šla“. Mica ga vpraša: kaj da ji če? Prenk jo na to vdari s pestjó po glavi, da vsa omotena pade na tla. Potem jo začne daviti, in ko se leže na tleh ne gane, ji nastavi nož na vrat. V smertni nevarnosti seže po nožu ter se vreže v desno roko. Sedaj jo popade tolovaj z eno roko od zadej za kikljo in jo vlečo 20 stopinj dalje navzdol v gojzd, v drugi roki pa derží jerbasčik. Tù jo začne slekovati in ji sreberne náhnice iz ušes vleči; potem vse skupaj zveže. To storivši jo verže na herbtu na tla, ji zamaší z robcam usta, roke ji na herbet zveže, kikljo ji čez glavo zavíha! Kmalo jo pa spet odveže in k smreki priveže. Sploh se je govorilo, da ji je hotel trebuh prerezati in kri njeniga ploda piti, ker vraža pravi, da zadobi človek potem moč, se nevidljiviga storiti. Nanagloma pa popade trinog za to, česar jo je obropal, ter jo pobegne žugaje, da bo smert storila, ako se iz mesta gane. Vunder se Mica kmalo potem smereke reši in odide. Nek mož precej dalje na polju, kteriga je razbojnik zagledal, je bil nje angelj varh, ki jo je gotove smerti rešil, ker se ga je hudodelnik zbal. Iz straha jo je neke dni po tem božje metati začelo, ktero bolezní je tudi nje otrok, ki ga je nekaj časa potem rodila, po nji dobil. — Popis osebe tega razbojnika je berž razodel, da nihče drugi ni to bil kot Krajski Tone, ktere ga so pa le mesca aprila 1850 zasačili. Sum, da je Krajski Tone ta hudodelnik bil, se je